processen voor het militair gerecht betreft in het nadeel was omdat ze, zoals aangestipt, geen toegang kreeg tot het archief van het militair gerecht. Toch had ze, op basis van de bronnen waarover ze wel kon beschikken, de analyse meer sluitend kunnen maken.

Hoewel Rase in haar besluit de balans wat meer herstelt blijft er in dit boek toch een onevenwicht: het perspectief van wie met repressie en epuratie bij de radio te maken kreeg weegt finaal nog iets te veel door.

Dirk Luyten

ALAIN MEYNEN
Nihilisme en resistentie: Onafgewerkte bijdragen aan een denken voorbij de politiek
Amsterdam, Leesmagazijn, 2023, 651 p.

Over een periode van meer dan 40 jaar schreef Alain Meynen (1955-2022) een veelzijdig oeuvre bij elkaar. Onder historici is hij vooral bekend als de co-auteur van 'Politieke geschiedenis van België' (met Els Witte, Jan Craeybeckx en Dirk Luyten). Naast bijdragen aan academische (hand) boeken en onderzoeksrapporten in overheidsopdracht, schreef hij echter ook ontelbare artikels in vaak reeds lang verdwenen politieke bladen. Dergelijke artikels waren zonder uitzondering interventies in de toen heersende politiek-ideologische conjunctuur. Een aantal van deze teksten herwerkte hij dan ook geregeld in het licht van een gewijzigd tijdsbeeld, nieuwe inzichten of simpelweg omdat de gelegenheid zich aandiende. Zo schreef en selecteerde hij omstreeks 2014 in totaal acht teksten met het oog op deze verzorgde uitgave. Het is de verdienste van Joost Beerten dat hij Leesmagazijn het werk van Meynen voorlegde en nadien ook het co-redacteurschap van deze bundel op zich nam. De teksten verlenen toegang tot de theoretische denkkaders die de historiografische praktijk van Alain Meynen hebben vormgegeven. Denkkaders die hij telkens opnieuw openbrak om vat te krijgen op de snel veranderende werkelijkheid om zich heen.

Het geheel laat zich onmogelijk samenvatten en is zoals de titel al aangeeft 'onafgewerkt'. Het boek wil ook nadrukkelijk géén wetenschappelijke studie zijn die zich laat *raadplegen* of zou aanzetten tot diepzinnige beschouwingen. Meynen wil de maatschappelijke processen die hij beschrijft allerminst aanschouwelijk maken, maar integendeel bijdragen aan hun uitwerking of productiviteit. Kortom, het gaat hem niet om de inhoud van de teksten, maar om hun lectuur. In essentie zijn de verschillende bijdragen de neerslag van een reeks denk-acten die uitzicht bieden op wat hij de 'ontwaarding van alle waarden' (voorwoord) noemt. *In casu* de ontbinding van de 'Politiek' en het 'Politieke' en hoe dit proces zich steeds voltrekt in samenspel met resistentie. Het gaat om een ontgrenzende tendens die zichzelf steeds tegenwerkt en bijvoorbeeld in een nieuw 'gehistoriseerd transcendent narratief' (voorwoord) kan glijden. In de individuele bijdragen komen deze processen in hun gelijktijdigheid aan bod, maar ze kunnen natuurlijk ook onderling met elkaar verband houden. Zo verdubbelt de ontgrenzende werking van de veralgemeende warenproductie zich volgens Meynen in de ontbinding van het revolutionair subject en de marxistische subjectiviteit.

In deze recensie beperk ik mij noodgedwongen tot een aantal van dergelijke aspecten die finaal verband houden met de naoorlogse politieke economie. Een onderwerp waarover Meynen baanbrekend onderzoek heeft verricht en waarbinnen hij, op kentheoretisch vlak, van de marxistische meerwaardeleer zou doorstoten tot het poststructuralisme (Deleuze-Guattari). Zo was hij tussen 1991 en 1995 bij de eersten in België om het denken van Althusser en Foucault in het historisch onderzoek binnen te brengen. Aanvankelijk probeerde hij bijvoorbeeld het ideologie-begrip te verbinden met een analyse van de meerwaardeproductie onder het fordistisch accumulatieregime (regulatieschool). Gaandeweg begon hij van daaruit de algehele verhouding tussen economie en politiek te hertekenen (bijdrage 2). Politieke machtstechnologieën bevinden zich niet in het verlengde van economische verhoudingen, maar liggen van meet af aan besloten binnen het economische veld en dan meer in het bijzonder het arbeidsproces. Macht is niet langer het 'bezit' van

'een heersende klasse', maar wordt *uitgeoefend*. Door vast te houden aan het marxisme -en een structuralistisch basisbovenbouwschema- kwamen de radicaal-linkse stromingen van de jaren zestig en zeventig daarentegen niet verder dan een organisatorische partijopvatting, die het volmaakte spiegelbeeld vormde van het marxistische leerstuk van de staat als machtsapparaat.

Door halsstarrig vast te houden aan een paradigma dat zowel de arbeid ('het proletariaat') als de staatsmacht centraal stelde, werd de arbeidersbeweging vanaf de late jaren zestig genadeloos door de feiten ingehaald. Nieuwe massa-eisen en consumptiebehoeften ontregelden de fordistische koppeling van de lonen aan de productiviteit. Tijdens de Franse meidagen van 1968 werden de ethische en politieke grondslagen van de naoorlogse keynesiaanse planstaat openlijk uitgedaagd. Er kwamen verlangenstromen op gang die elke vorm van sociale programmatie te buiten gingen. Ze werden uiteindelijk van antwoord gediend door de grote economische herstructurering die begon in het midden van de jaren zeventig. Een herstructurering die zich volgens Meynen zou verbinden met een *controle* over de arbeidskracht eerder dan de *disciplinering* ervan binnen onder meer de structuren van het sociaal overleg. Ter linkerzijde drong zich een nieuw kapitalismebegrip op dat de productie- en circulatiesfeer aan elkaar zou weten te koppelen zónder het stellen van een zogenaamd 'Alternatief' (p. 34) . In *'L'Anti-OEdipe. Capitalisme et schizophrénie'* (1972) van Gilles Deleuze en Felix Guattari werd daartoe het concept van de productie in het verlangen ingevoerd. Het is hier niet de plaats om daar verder op in te gaan, maar het is wel van belang om aan te geven dat Meynen zich niet beperkt tot een slaafse navolging van Deleuze en Guattari. Hij leest *'L'Anti-Oedipe'* als zowel de aankondiging van de reorganisatie van de naoorlogse politieke-economie én een bijdrage aan het ontstaan van een 'nieuw uiterst creatief, inventief en productief cognitief kapitalisme' (bijdrage 3). Meynen wijst er nadrukkelijk op dat Deleuze de 'Nixon shock' (opheffing van de dollar-goud convertibiliteit in 1971) als een eerste indicatie beschouwde van de overgang van een disciplinaire maatschappij naar een controlemaatschappij. Het systeem van vaste wisselkoersen werd verlaten en de onderlinge waarde van de valuta werd bepaald aan de hand van vraag en aanbod op de valutamarkt. De 'Nixon shock' was op die manier een eerste bijzonder sterk deregulieringssignaal. Meynen brengt dit vervolgens overtuigend in verband met wat hij een 'post-keynesiaanse focus' van Deleuze-Guattari op de circulatiesfeer (het consumptieproces en monetaire mechanismen) noemt. De productiesfeer verdwijnt binnen deze focus volledig buiten beeld. Het monetair commando kan in *'L'Anti-Oedipe'* als het ware enkel worden uitgedaagd via de ontgrenzende werking van de markt en een cognitief kapitalisme in het bijzonder.

Doorheen dergelijke intuïties ontwikkelt Meynen een uiterst originele benadering van de geschiedenis van de jaren zestig en zeventig in België. Een geschiedenis die de doorbraak zou inluiden van een cognitief kapitalisme dat elk 'buiten' absorbeert en productief maakt als 'nieuwe vormen en gedachten'. Meynen hanteert een breed arbeidsconcept waarbij 'de hele levenstijd opgenomen is in het productieve proces' (p. 129). Het gaat om processen die onverminderd doorlopen en zich niet laten vatten door een historiografische praktijk die naar voltooiing streeft. Wat deze bijdragen verder zo ongemeen boeiend maken, is dat ze zélf het product zijn van de processen die ze beschrijven. De vroegste tekst gaat terug tot 1981, maar werd bijvoorbeeld een eerste maal hernomen in 1995. Rond die periode kwam een einde aan het assistentschap van Meynen aan de VUB en maakte hij zich geleidelijk los van de radicale stromingen uit de arbeidersbeweging. Hij getuigt dus over een ontwaardings- en ontbindingsproces waarvan hij zelf de exponent is. Zijn laatste analyses (her)formuleerde Meynen in het verlengde van de financiële crisis van 2007-2008. Het resultaat is geen vereffening van zijn bestaan als (academisch) historicus en 'historisch gevormde voorhoede militant', maar een zeer lucide ontleding van hun onderlinge verhouding doorheen de tijd (zie vooral bijdrage 4).

Alain Meynen en zijn generatiegenoten verdienen een intellectuele biografie. Vanuit de sociaal-economische geschiedenis, zoals die vooral in de jaren 1960 en 1970 aan de Vrije Universiteit Brussel tot ontwikkeling kwam, konden zich namelijk uiteenlopende historiografische trajecten aftekenen. De meest uitdagende daarvan gingen vanuit een studie van de productie-(Alain Meynen) of circulatiesfeer (Peter Scholliers en Patricia Van den Eeckhout) verbindingen aan met wat men 'postmoderne' denkstromingen zou kunnen noemen.

Helaas werd het unieke laboratorium dat op die manier ontstond inmiddels ontmanteld. Net de combinatie van sociaal-economische geschiedenis met het Franse (post-)structuralisme liet origineel en kritisch onderzoek toe naar de verschillende transformaties die ons bestel de afgelopen decennia zo dwingend hebben bepaald. Sterker nog: ze beantwoordde aan een onmiddellijke praktische noodzaak. De bestaande sociaaleconomische denkkaders moesten conceptueel worden aangevuld om die transformaties überhaupt inzichtelijk te kunnen maken.

Bij leven werd Alain Meynen door velen miskend en overgeslagen, maar zijn weerbarstig en compromisloos oeuvre heeft een zeggingskracht die nog lange tijd uitermate productief zou kunnen zijn. Het toont immers aan dat een zich wijzigend tijdsbeeld om nieuwe denkkaders vraagt. De politieke en sociaaleconomische geschiedenis van België is vandaag misschien wel aan een opwaardering toe.

Widukind De Ridder